

УДК 657.474

Н. В. Гордополова,
к.е.н., доцент, зав. кафедри бухгалтерського обліку і аудиту
Вінницького інституту економіки ТАНГ
Н. М. Головай,
к.е.н., доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту
Вінницького інституту економіки ТАНГ

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ

У статті досліджені сутність фінансових інвестицій, порядок їх оцінки та запропоновано послідовність організації обліку фінансових інвестицій, виходячи з їх економічного змісту та впливу на ефективність діяльності сучасних підприємств.

The article studies the essence of financial investments, the procedure of their evaluation, and suggests a sequence of accounting of financial investments, based upon their economic content and influence on the efficiency of activity of contemporary enterprises.

Ключові слова: фінансові інвестиції, організація обліку фінансових інвестицій, положення (стандарти) бухгалтерського обліку.

Keywords: financial investments; organization of accounting of financial investments; principles (standards) of accountancy.

Вступ. Сучасні умови господарювання вимагають докорінно нового бачення ролі та функціонального призначення обліку результатів діяльності підприємств, які останнім часом все більшою мірою залежать від здійснення суб'єктами господарювання фінансових інвестицій. Беручи до уваги сучасні наслідки економічної кризи, обліковці повинні застосовувати більш ефективні облікові методики, які б формували додаткові фінансові ресурси підприємства. Відтак, актуальним питанням сьогодення є оптимальна організація облікового процесу, в тому числі і фінансових інвестицій.

Постановка задачі. Проблематиці обліку фінансових інвестицій як у теоретико-методологічному, так і в практичному аспектах присвячено дослідження багатьох відомих вітчизняних вчених та практиків [1,2,3,6]. Разом з тим у сучасних дослідженнях висвітлюються загальні підходи до процесу інвестування, управління інвестиціями, обліку інвестицій, визнання витрат і доходів від інвестування тощо. Проте у вищезазначених дослідженнях не спостерігається всебічного дослідження особливостей організації обліку і розгляду доцільності фінансових вкладень.

Метою даної статті є обґрунтування та надання пропозицій щодо оптимізації організації обліку фінансових інвестицій вітчизняних підприємств відповідно до сучасних вимог та потреб управління.

Результати. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові інвестиції та розкриття її в фінансовій звітності визначає П(С)БО № 12 «Фінансові інвестиції»[5].

Згідно з П(С)БО №2 «Баланс» фінансові інвестиції - це активи, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора. Відповідно до вищезазначеного положення довгостроковими фінансовими інвестиціями є фінансові інвестиції на період понад один рік, а також всі інвестиції, що не можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент. Поточні інвестиції - це фінансові інвестиції терміном, що не перевищує одного року, які можуть бути вільно реалізовані у будь-який момент (крім інвестицій, які є еквівалентами грошових коштів) [4].

Раціональна організація обліку фінансових інвестицій передбачає дотримання системного підходу, взаємодії різних методів обліку, підпорядкованості загальній логіці оперативного та стратегічного управління діяльністю підприємства.

Метою організації обліку фінансових інвестицій є забезпечення об'єктивної оцінки, своєчасного реєстрування та повного відображення в облікових регістрах операцій, пов'язаних із фінансовими інвестиціями, можливість узагальнення інформації про такі операції у звітності з метою забезпечення інформаційних потреб зацікавлених осіб, а також з порядком їх внутрішнього аудиту та аналізу з метою уможливлення зростання ефективності інвестиційної діяльності підприємства.

Виходячи з вищезазначеного, організація обліку фінансових інвестицій полягатиме у наступному:

- забезпечення обґрунтованої класифікації операцій із фінансовими інвестиціями для потреб обліку;
- організація оцінки фінансових інвестицій на дату здійснення та дату формування балансу;
- організація своєчасного і правильного документування операцій із фінансовими інвестиціями (формування переліку облікових номенклатур);
- організація аналітичного та синтетичного обліку у системі рахунків в облікових регістрах (впорядкування переліку облікових номенклатур);
- організація підсумкового обліку в журналах-ордерах, Головні книзі та формування фінансової звітності;
- організація проведення інвентаризації наявних цінних паперів, поточного стану та ефективності фінансових операцій підприємства;
- організація внутрішнього контролю та аналізу правомірності та ефективності операцій щодо здійснення фінансових інвестицій (вихід на відповідні кількісні та якісні показники, які забезпечують інформаційні потреби управління щодо розвитку та ефективності інвестиційної діяльності підприємства).

Основою організації обліку фінансових інвестицій є економічно обґрунтована класифікація, яка полягає передусім у спроможності інвестором реалізувати свою стратегію на фінансовому ринку. Як правило, класифікація фінансових інвестицій проводиться з метою визначення терміну вкладення та методів їх обліку. Фінансові інвестиції за строком інвестування коштів поділяються на поточні (короткострокові), довгострокові й безстрокові. До поточних й довгострокових інвестицій відносять боргові цінні папери (купонні й процентні облігації, ошадні, депозитні сертифікати, векселі тощо), до безстрокових - акції й фінансові інвестиції за методом участі в капіталі асоційованих або дочірніх підприємств.

Важливим етапом організації обліку фінансових інвестицій є їх оцінка, яку здійснюють за різними методами залежно від способу їх придбання, на дату балансу та вибуття. Отже, оцінку фінансових інвестицій, необхідно проводити на кожному етапі їх обліку у інвестора (рис. 1).

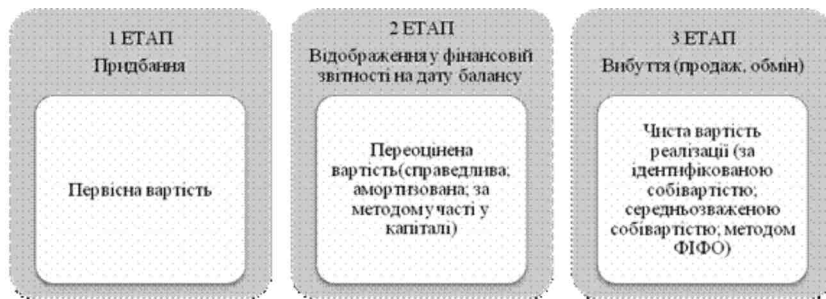

Рис. 1. Оцінка фінансових інвестицій залежно від етапу їх обліку

Отже, фінансові інвестиції під час їх придбання оцінюються за первісною вартістю. Відповідно до П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» первісною оцінкою інвестицій для відображення у бухгалтерському обліку є їх собівартість. Вона складається з ціни придбання, комісійних винагород, мита, податків, зборів, обов'язкових платежів та інших затрат, безпосередньо пов'язаних із цим придбанням.

Якщо придбання фінансової інвестиції здійснюється шляхом обміну на цінні папери власної емісії або обміну на інші активи, то собівартість такої інвестиції визначається за справедливою вартістю переданих активів.

Вартість інвестицій на дату складання балансу відрізняється від первісної їх оцінки. Фінансові інвестиції (крім інвестицій, що утримуються підприємством до їх погашення або обліковуються за методом участі в капіталі) на дату балансу відображаються за справедливою вартістю. Фінансові інвестиції, справедливую вартість яких достовірно визначити неможливо, відображаються на дату балансу за їх собівартістю з урахуванням зменшення корисності інвестиції [5].

Фінансові інвестиції, що утримуються підприємством до їх погашення, відображаються на дату балансу за амортизованою собівартістю фінансових інвестицій. Різниця між собівартістю та вартістю погашення фінансових інвестицій (дисконт або премія при придбанні) амортизується інвестором протягом періоду з дати придбання до дати їх погашення за методом ефективної ставки відсотка.

Фінансові інвестиції в асоційовані і дочірні підприємства та в спільну діяльність зі створенням юридичної особи (спільного підприємства) на дату балансу відображаються за вартістю, що визначена за методом участі в капіталі, крім окремих випадків. Фінансові інвестиції, що обліковуються за методом участі в капіталі, на дату балансу відображаються за вартістю, що визначається з урахуванням зміни загальної величини власного капіталу об'єкта інвестування, крім тих, що є результатом операцій між інвестором і об'єктом інвестування. Балансова вартість фінансових інвестицій збільшується (зменшується) на суму, що є часткою інвестора в чистому прибутку (збитку) об'єкта інвестування за звітний період, із включенням цієї суми до складу доходу (втрат) від участі в капіталі. Одночасно балансова вартість фінансових інвестицій зменшується на суму визнаних дивідендів від об'єкта інвестування. Балансова вартість фінансових інвестицій збільшується (зменшується) на частку інвестора в сумі зміни загальної величини власного капіталу об'єкта інвестування за звітний період (крім змін за рахунок чистого прибутку (збитку) із включенням (виключенням) цієї суми до іншого додаткового капіталу інвестора або до додаткового вкладеного капіталу (якщо зміна величини власного капіталу об'єкта інвестування виникла внаслідок розміщення (викупу) акцій (часток), що привело до виникнення (зменшення) емісійного доходу об'єкта інвестування) [5].

Якщо сума зменшення частки капіталу інвестора в сумі зміни загальної величини власного капіталу об'єкта інвестування (крім змін за рахунок чистого збитку) більше іншого додаткового капіталу або додаткового вкладеного капіталу інвестора (якщо зменшення величини власного капіталу об'єкта інвестування виникло внаслідок викупу акцій (часток), що призвело до зменшення емісійного доходу об'єкта інвестування), то на таку різницю зменшується (збільшується) нерозподілений прибуток (непокритий збиток). Балансова вартість інвестицій в асоційоване підприємство зменшується на суму зменшення корисності інвестиції та зменшується (збільшується) на суму амортизації різниці між собівартістю фінансової інвестиції в асоційоване підприємство і часткою інвестора в балансовій вартості придбаних ідентифікованих активів і зобов'язань на дату придбання. Амортизація суми такої різниці здійснюється у порядку, визначеному Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств».

Зменшення балансової вартості фінансових інвестицій відображається в бухгалтерському обліку тільки на суму, що не призводить до від'ємного значення вартості фінансових інвестицій. Фінансові інвестиції, що внаслідок зменшення їх балансової вартості досягають нульової вартості, відображаються в бухгалтерському обліку у складі фінансових інвестицій за нульовою вартістю. Узагальнений алгоритм оцінки фінансових інвестицій представимо на рис. 2.

Так, зокрема, пайові цінні папери (акції) на дату балансу доцільно відображати за справедливою вартістю або за собівартістю з урахуванням зменшення їх корисності, якщо достовірно визначити справедливую вартість інвестицій неможливо.

Боргові цінні папери (облігації, сертифікати, векселі) доцільно відобразити за амортизованою собівартістю. Ціна їх придбання (ринкова вартість), як правило, відрізнятиметься від номінальної, вказаної на самих паперах. Якщо ринкова вартість перевищує номінальну, то цінні папери придбані із премією; якщо ж менша за номінальну, то - із дисконтом. На баланс підприємства цінні папери необхідно оприбуткувати по ринковій вартості, яка до моменту їх погашення повинна бути доведена до номінальної, оскільки погашення паперів здійснюється саме по такій вартості. Тому протягом періоду між придбанням і погашенням цінних паперів відбувається амортизація премії й дисконту: премія поступово списується на інші витрати, а дисконт - на інші доходи.

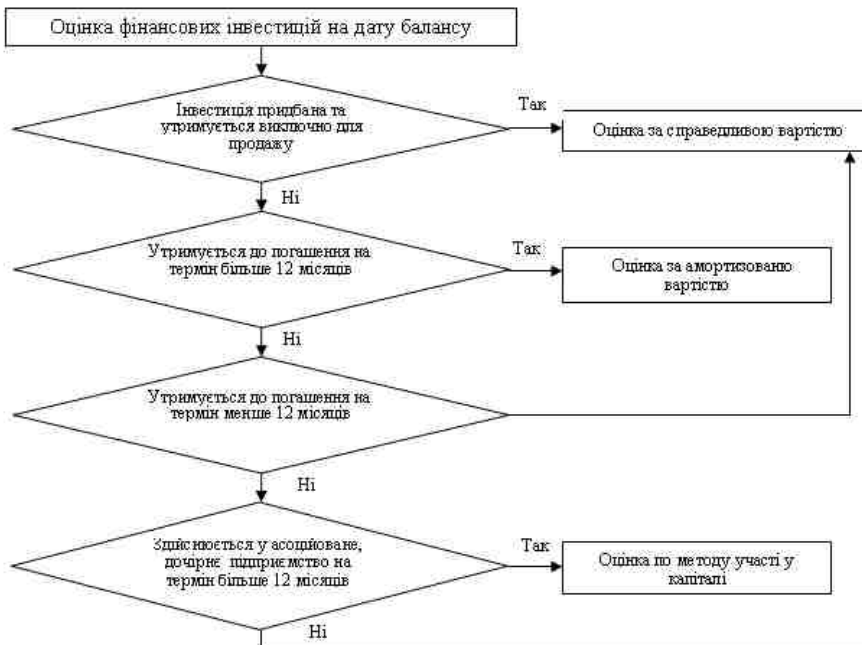

Рис. 2. Алгоритм оцінки фінансових інвестицій

Наступними етапами організації обліку фінансових інвестицій є організація їх первинного, поточного та підсумкового обліку.

Першочерговим юридичним документом, який оформлюється під час придбання фінансових інвестицій, є договір. Підставою для здійснення записів в облікових регістрах щодо операцій придбання або продажу цінних паперів є касові ордери (придбання фінансових інвестицій за готівку), платіжне доручення, виписка банку з поточного рахунка (придбання фінансових інвестицій за безготівковим розрахунком).

Водночас, доволі часто мають місце випадки, коли придбання фінансових інвестицій здійснюється за матеріальні та нематеріальні цінності, що обов'язково обумовлюється під час підписання відповідного договору сторонами. У такому разі, підставою для здійснення відповідних записів в обліку будуть документи, які підтверджують факт передачі визначених умовами договору цінностей (Акт приймання-передачі об'єктів основних засобів, Акт вибуття (ліквідації) об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів, видаткова накладна тощо). Підставою для відображення в обліку суми амортизації дисконту чи премії є бухгалтерська довідка-розрахунок.

По кожному пакету придбаних цінних паперів складається реєстр у якому зазначається така інформація: найменування емітента, номінальна вартість цінного паперу, купівельна вартість, номер, серія тощо, загальна кількість, дата купівлі, дата продажу.

Організація аналітичного обліку повинна уможливити отримання інформації про фінансові інвестиції в розрізі видів придбаних цінних паперів за кожним окремим підприємством, що їх емітувало (об'єктом інвестування), за географічним принципом, за прибутковістю здійснених вкладень та за терміном їх погашення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, організація обліку фінансових інвестицій має охоплювати процес від первинної реєстрації економічної інформації до складання звітності, який традиційно поділяють на первинний, аналітичний та синтетичний облік. Основним фактором, який впливає на ведення обліку фінансових інвестицій є період їх утримання та можливість реалізації в будь-який момент часу, відповідно до чого інвестиції поділяються на довгострокові і поточні та обліковуються на різних синтетичних рахунках. Тому вище викладена організація обліку фінансових інвестицій, уможливило формування необхідної інформації для потреб управління інвестиційною діяльністю підприємств, а зокрема, фінансовими інвестиціями. Дане питання є актуальним і щодо організації обліку інших видів інвестиційних вкладень.

Література

1. Лисенко О. Бухгалтерський облік операцій з облігаціями / О. Лисенко // Економіка. Фінанси. Право. - 2007. - № 7. - С. 35-38.
2. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: підручник / Т. В. Майорова. - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 472 с.
3. Пересада А.А. Фінансові інвестиції / А.А.Пересада, Ю.М. Коваленко: [Підручн.] - К.: КНЕУ, 2006. - 728с.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс», затверджене наказом МФУ від 31.03.1999 р. № 87.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції», затверджене наказом МФУ від 26.04.2000р. № 91.
6. Сопко В. В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу / В.В. Сопко, В.П. Завгородній: [Підручн.] - К.: КНЕУ, 2004. - 412с.

Стаття надійшла до редакції 12.12.2011 р.

ТОВ "ДКС Центр"